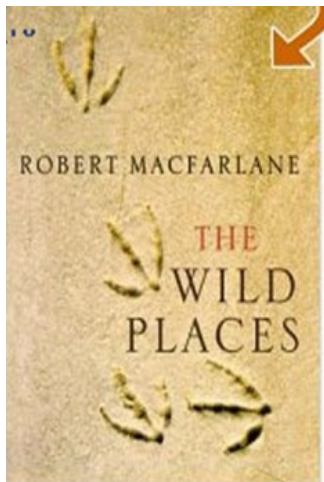

Gids naar de laatste wildernis

Wat is, in de wereld van het vertalen, een mentoraat? Wanneer kom je voor een mentoraat in aanmerking? Wat moet je ervoor doen? En waar komt het in de praktijk op neer? Verslag van een vertaalervaring.

Wat is een mentoraat?

Op een dag belde redacteur Peter van der Zwaag van uitgeverij [De Bezige Bij](#) met de vraag of ik *The Wild Places* van [Robert Macfarlane](#) wilde vertalen, een auteur van wie ik eerder [Mountains of the Mind](#) had vertaald. Nadat ik de eerste hoofdstukken had gelezen en het me was opgevallen dat het voor een non-fictieboek behoorlijk literair was – niet dat die twee elkaar altijd bijten – kwam ik op het idee een mentoraat aan te vragen.

Het [Steunpunt Literair Vertalen](#), inmiddels omgedoopt tot Expertisecentrum Literair Vertalen, definieert een mentoraat als volgt:

Individuele begeleiding van een vertaler die nog aan het begin van zijn/haar carrière staat door een ervaren vertaler die als mentor optreedt. De beginnende vertaler heeft een vertaalcontract en de mentor kan dankzij een subsidie tijd vrijmaken om de vertaler met raad en daad bij het vertalen bij te staan.

Waarom een mentoraat?

Mijn eerste reden om een mentoraat aan te vragen was dat ik *The Wild Places* een weliswaar mooi, maar niet gemakkelijk te vertalen boek vond. Met ruim twintig vertaalde boeken ben ik niet echt een beginnende vertaler, maar door het taalgebruik en doordat sommige passages me in eerste instantie voor een raadsel stelden, was *The Wild Places* anders dan de andere. En dan: hoe laat je zulk taalgebruik in het Nederlands overkomen? Hulp, of in elk geval iemand die als

klankbord kon fungeren, leek me wel zo prettig. Los daarvan is elke vorm van kritiek of reflectie op je vertaling altijd welkom.

De tweede reden was dat ik me al langer afvroeg of literair vertalen iets voor mij is. Het is uiteraard nog altijd geen uitgemaakte zaak wat literatuur is, maar de boeken die ik tot dan toe had vertaald, zouden daar waarschijnlijk niet toe worden gerekend. Allereerst waren het allemaal non-fictieboeken. Daarnaast was de stijl noch het onderwerp literair. *The Wild Places* is ook een non-fictieboek met een niet-literair onderwerp (waarover verderop meer), maar de stijl en de talloze verwijzingen naar literaire auteurs (Calvino, Coleridge, Orwell, Sebald, Wordsworth) zijn dat wel. Ik wilde weten wat erbij komt kijken om zo'n boek te vertalen. Welke eisen stelt het aan een vertaler? Wat maakt het vertalen van zo'n boek anders dan het vertalen van vlot geschreven boeken over populaire wetenschap, de olie-industrie, de beide wereldoorlogen, bergbeklimmen, voetbal, Beatles en bijen, die ik eerder had vertaald? Is het leuker, interessanter, bevredigender? Of juist niet?

Ik had al een mentor op het oog: Marijke Versluys. Ik kende haar uit de tijd dat ik nog redacteur bij een uitgeverij was, lang voordat ik zelf begon te vertalen. We konden het altijd goed met elkaar vinden en vanzelfsprekend vond ik haar vertalingen mooi. Eigenlijk wilde ik alleen een mentoraat aanvragen als zij mijn mentor zou worden. Op een boekvertalersborrel in augustus 2007 legde ik haar mijn verzoek voor en gaf ik haar een kopie van de eerste twee hoofdstukken van *The Wild Places*. De dag erna stemde ze enthousiast toe.

Een mentoraat aanvragen

Wie een mentoraat aanvraagt, moet een gedetailleerd werkplan indienen. Een '[model werkplan](#)' – inclusief toelichting – is te vinden op de website van het Steunpunt. In het werkplan moeten allerlei feitelijke gegevens (namen van vertaler, mentor en uitgeverij; inleverdatum van de vertaling et cetera) komen te staan en moet een nauwkeurige planning worden opgenomen. Ik belde Gea Schelhaas van het Steunpunt met de vraag of ik zelf een mentor mocht voordragen. Dat bleek het geval. Komt een vertaler niet zelf met een kandidaat-mentor, dan draagt het steunpunt er een voor. Vertaler en mentor worden in de gelegenheid gesteld om te kijken of het tussen hen klikt.

Het werkplan moet ook informatie bevatten over het te vertalen boek. Vanwege mijn twijfels over het literaire gehalte van *The Wild Places*, schreef ik:

Omdat de wilde natuur op de Britse Eilanden verdwijnt, neemt Macfarlane zich voor een 'kaart in proza' van de laatste ongerepte gebieden van die eilanden te schrijven. Net als in zijn eerste boek levert dat geen dorre, opsommerige beschrijvingen van die gebieden op, maar een bijna zintuiglijk relaas over zijn verblijf aldaar, afgewisseld met allerhande beschouwingen, uitweidingen over literatuur, etymologische verklaringen, leeservaringen, jeugdherinneringen, ontmoetingen met uiteenlopende natuurliefhebbers enzovoort. [...] Hoewel het boek erg Brits is, zoals Macfarlane zelf erkent, is hij van mening dat '*its ideas or concerns are global*'. [...] Macfarlane's stijl is verfijnd, precies en literair. Collega-auteurs noemen die stijl '*eloquent*', '*elegant*' en '*beautiful*' en spreken van '*marvellously crafted and*

weighted prose en *'crystalline clarity'*. Uitgeverij [Granta](#) brengt *The Wild Places* als 'Granta Autumn Super Lead'. Het boek is in Groot-Brittannië verschenen op 4 september 2007.

Cuillin Mountains, Skye, een van de laatste wildernissen (foto Alasdair Dougall)

Ook moet de vertaler in het werkplan zijn verzoek motiveren. Dat deed ik onder meer als volgt:

Om de stijl van Macfarlane's tweede boek aan te kunnen, en te weten te komen welke eisen er aan een echt literaire vertaling worden gesteld, wil ik mijn manier van vertalen graag aan het literaire vertalen 'ijken' met behulp van iemand die de praktijk daarvan al jaren kent. Ik wil vooral inzicht krijgen in de al dan niet toegestane mate van vrijheid (afwijken van de brontaal om de doeltaal natuurlijk te laten klinken) bij het vertalen en het maken van beredeneerde keuzes daarin.

De praktijk

Ik verstuurde mijn aanvraag op 12 oktober 2007. Eerder ging niet, omdat ik nog een kopie van het contract moest bijsluiten. Om een mentoraat te kunnen aanvragen, moet de vertaler een [modelcontract van de Vereniging van Letterkundigen](#) kunnen overleggen. De Bezige Bij hanteert een dergelijk contract, maar het duurde helaas even voor de uitgeverij me er een voor *The Wild Places* kon toesturen.

Vervolgens duurde het bijna twee maanden eer het Steunpunt uitsluitend gaf over de toekenning van het mentoraat. Ik was al lang en breed met vertalen begonnen, maar eind november kwam het verlossende woord. Volgens Gea Schelhuis kon het Steunpunt 'door omstandigheden', waaronder een verhuizing, niet eerder reageren. Normaal gesproken volgt een besluit 'binnen enkele weken'.

De samenwerking met Marijke verliep als volgt. Als ik een hoofdstuk afhad en het na enige tijd 'rijpen' opnieuw had bekeken, stuurde ik het haar toe. Zij becommentarieerde het in Word. Ik bekeek haar veranderingen en suggesties en voerde die naar eigen inzicht door. We hielden een keer een werkbespreking en overlegden per e-mail of telefoon over afzonderlijke kwesties.

Marijkes opmerkingen hadden deels betrekking op de brontekst. Ook bij nadere beschouwing bleven sommige passages duister. In die zin viel *The Wild Places* me tegen, want *Mountains of the Mind* was een glashelder boek waar ik maar weinig voor hoefde op te zoeken of anderen voor hoefde te raadplegen. Soms vond ik Macfarlane bijna op het aanstellerige en moeilijkdoenerige af met zijn gewilde keuze voor mooie, archaische woorden en zijn poging om de wilde natuur met klanknaboetsingen, assonanties en alliteraties te evoceren. Ook Marijke bleek zich op de moeilijkheid van het boek te hebben verkeken.

Gelukkig was Macfarlane graag tot hulp bereid en heb ik allerlei onduidelijkheden samen met hem kunnen ophelderen. Voor de vertaling van sommige woorden die ik niet begreep raadpleegde ik collega's van de boekvertalersgroep en voor vaktermen schreef ik deskundigen aan, onder wie een zeiler, een sterrenkundige, een oogarts en een scheepsbouwdeskundige van de TU Delft.

De meeste opmerkingen van Marijke hadden betrekking op mijn Nederlands, wat ik niet had verwacht. Ze had een feilloos oor voor gevallen waarin ik te dicht bij het Engels bleef. 'Zo zeggen wij dat niet,' schreef ze dan bijvoorbeeld. Ze bleef trouwens tot in de persklaarmaakfase over mijn schouder meekijken. Dat was prettig, want de persklaarmaker kwam met veel nuttige suggesties, maar had vaak de neiging mijn vertaling te verduidelijken waar die naar zijn smaak te vaag was. Daarbij ging hij wel eens zover dat er iets anders kwam te staan dan in het origineel.

Verslag

Ter afsluiting van het mentoraat moet zowel de mentor als de vertaler een eindverslag schrijven. Daarin merkte ik het volgende op:

Ik vind het moeilijk om aan te geven wat ik in algemene zin van het project heb geleerd, behalve dat ik nog meer op mijn hoede moet zijn dan ik al gewend was en niets klakkeloos moet aannemen. Achter elk woord kan een onvermoede moeilijkheid schuilen, elke Nederlandse formulering moet drie keer worden omgedraaid. Verder heb ik geen 'grote inzichten' opgedaan, bijvoorbeeld over verschillende vertaalstrategieën. Wel heb ik veel opgestoken over afzonderlijke kwesties, vaak op detailniveau. Marijke heeft me veel 'trucjes' geleerd om zinnen soepeler te laten lopen en/of compacter te maken.

Ik heb dus veel van het mentoraat geleerd. En of ik meer de kant van het literair vertalen op wil? Zeker, maar om een boek als *The Wild Places* helemaal zelfstandig te kunnen doen moet ik eerst nog wat meer vertaalkilometers maken.